

STADS WANDELING BRIELLE

Brielle bezit nog steeds haar stadswallen. De vorm is een ontwerp van de vestingbouwer Willem Paen, die werkte voor de Staten van Holland. Sinds 1713 is er weinig aan de vesting veranderd, waardoor de Brielse verdedigingswerken tot de belangrijkste overgebleven vestingwerken van Nederland behoren.

Willem Paen 1641-1704
Vestingbouwkundige

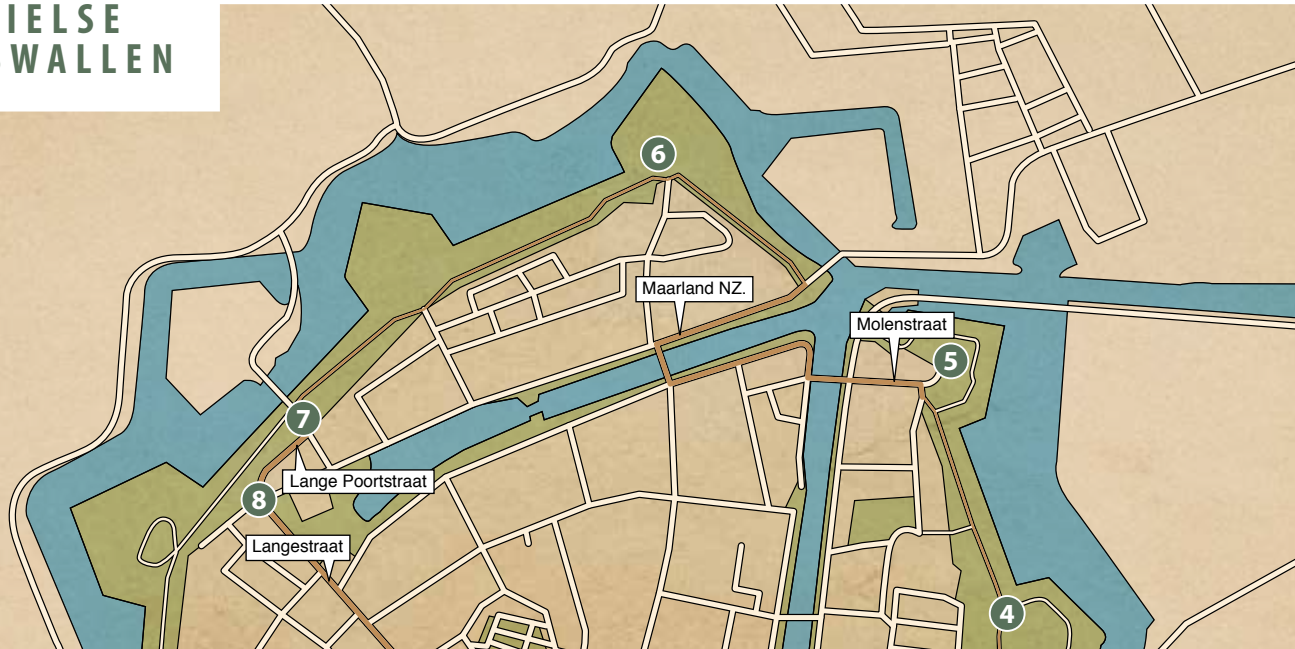
1

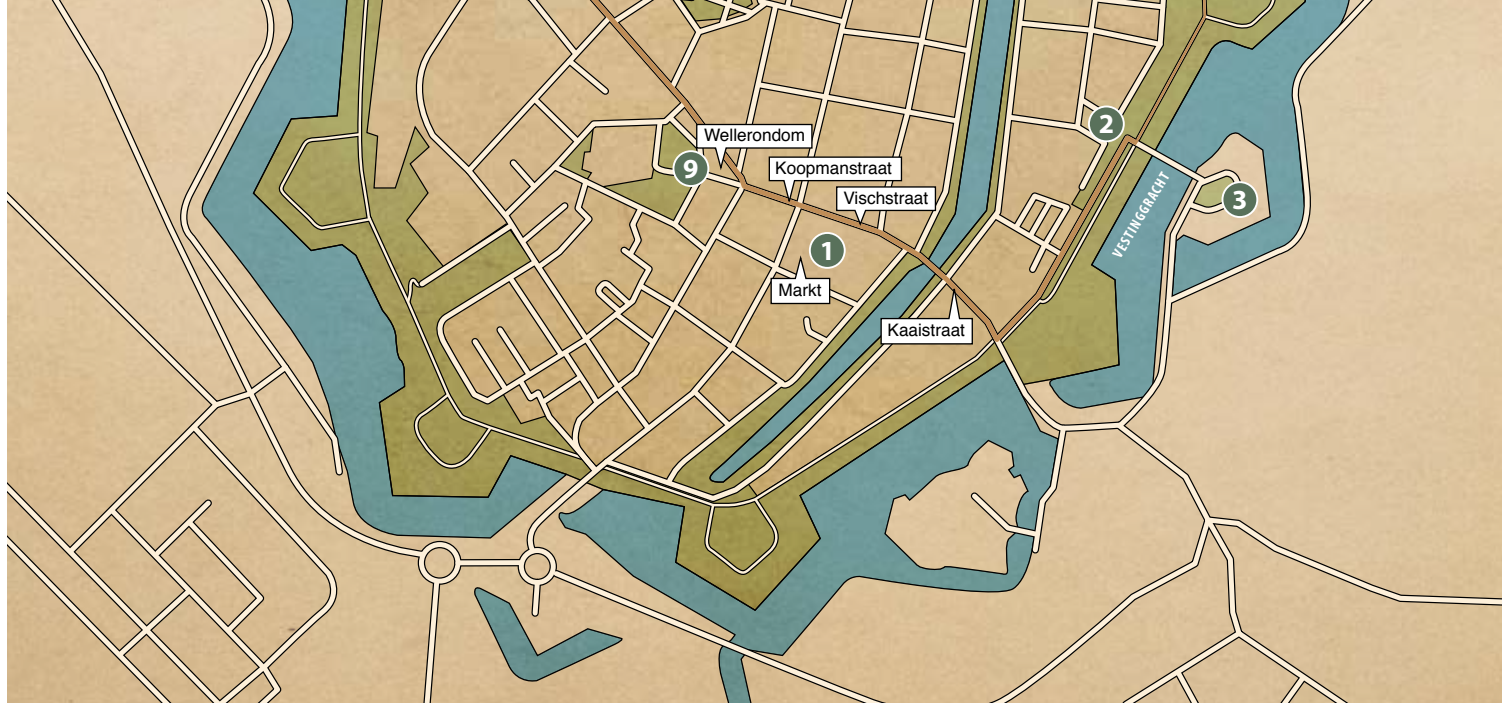
2 km. De stervormige Brielse stadswallen staan centraal tijdens deze wandelroute. We zetten de focus op bastions, ravelijnen, poorten, steunberen en monniken, kortom de fortificaties.

DE BRIELSE STADSWALLEN

DE BRIELSE STADSWALLEN

DE BRIELSE STADSWALLEN

1

DE HOOFDWACHT

De wandeling begint op de **Markt**, het hart van de vesting. Recht tegenover het stadhuis, aan de andere kant van Markt, staat de **Hoofdwacht**. Het gebouw, opgetrokken in Lodewijk XVI-stijl, dateert uit 1789. De Hoofdwacht was het hoofdkwartier van de militaire wachters. Vanuit het gebouw trokken zij naar de poorten van de stad.

De Hoofdwacht is ontworpen door de Brielse architect Johan van Westenhout (1754-1823), die ook tekende voor het in dezelfde stijl verbouwde stadhuis. Van Westenhout gebruikte baksteen voor de wanden, zandsteen voor de pilasters, hardsteen voor de arcade en hout voor het timpaan. De Hoofdwacht verloor in 1922 zijn functie toen het Brielse garnizoen werd opgeheven. Het pand diende daarna als woonhuis van de Opzichter van 's Lands Fortificatiën. Tussen 1965 en 1994 maakte de Koninklijke Marechaussee er gebruik van. Daarna werd het een grand café.

DE BRIELSE STADSWALLEN

2

DE KAAIPOORT

Ga links naast de Hoofdwacht de Vischstraat in, steek de brug over, ga rechtdoor de Kaaistraat in en ga vlak voor de coupure (de opening in de stadswallen om het verkeer door te laten) linksaf.

U wandelt nu onderlangs de wallen met direct rechts een bolwerk of bastion. Aan het eind van de straat staat een poortwachterswoning.

Deze hoort bij de poort direct rechts daarvan: **de Kaaipoort**.

Dit is één van de twee achttiende-eeuwse stadspoorten die de vesting nog telt. De Langepoort krijgt u later tijdens deze wandelroute te zien. De andere poorten zijn gesloopt: de Waterpoort (in 1894) en de Zuidpoort (in 1900). De Waterpoort was de opvolger van de Noordpoort die al in 1619 is gesloopt.

3

FORTIFICATIES

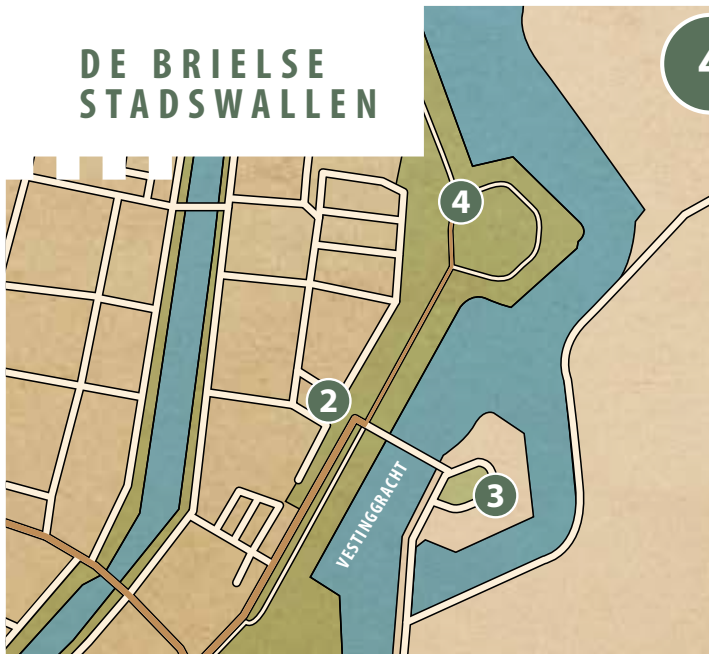

Beklim de trap rechts naast de Kaaipoort naar de stadswallen. (Bent u met een rolstoel of een wandelwagen, ga dan terug en bij het bolwerk de wallen op.) Steek boven over naar de andere kant van de poort.

In de vestinggracht - of vest, zoals veel Briellenaren zeggen - ziet u een puntig eilandje. Als u de twintigste-eeuwse woningen wegdenkt, ziet u een verdedigingseiland. Dit onderdeel van de fortificaties heet een ravelijn. In feite is het een door water omgeven bastion, bedoeld om de wal (courtine) of een poort te verdedigen. Rond Brielle liggen vijf van deze ravelijnen.

< *De kanonnen op de wallen moesten op hún beurt een aanval op de bastions voorkomen.*

DE BRIELSE STADSWALLEN

4

KRUITHUIS

Vervolg het pad links over de stadswallen.

Even verderop staat het **kruithuisje** uit 1633

Dit magazijn herinnert aan het Brielse garnizoensverleden.

Het kruithuisje staat, omgeven door een kleine gracht,

op een van de negen **bastions** die de Brielse vesting telt.

Deze bastions - ook wel bolwerken genoemd - hebben soms

namen die tot de verbeelding spreken. Het Bleykersbolwerk,

bijvoorbeeld, diende om de was te bleken. Terwijl op het

Galgenbolwerk de doodvonnissen werden voltrokken.

Als u naar de punt van het bastion loopt en de wallen beklimt,

ziet u nog meer onderdelen van de fortificaties.

De puntige muur in de gracht heet een **beer**, het obstakel erop een **monnik**.

Het doel is duidelijk: de eventuele vijand de toegang beletten.

DE BRIELSE STADSWALLEN

De bastions, ravelijnen, beren, monniken en poorten zijn ongeveer drie eeuwen oud. Tussen 1702 en 1713 ging de vesting op de schop, nadat Menno van Coehoorn en Willem Paen een ontwerp hadden gemaakt. In vergelijking met het oude vestingstelsel hebben de bastions een betere vormgeving en zijn ravelijnen toegevoegd om een extra verdedigingslinie te creëren. De wallen zijn van aarde, zonder muren. De hele vesting is omgeven door een gracht.

Om het langgerekte Brielle een perfecte stervorm te geven, moest het zuidelijk gedeelte van de stad worden afgebroken. In totaal gingen 159 huizen en schuren tegen de vlakte.

Hoe de vesting er tot begin achttiende eeuw uitzag, zal in het vervolg van deze wandelroute duidelijk worden.

< *Het Kruithuis herrinert aan het Brielse garnizoensverleden.*

5

'T VLEGEND HERT

Vervolg uw weg naar het volgende bastion.

*Bij dit bastion staat de molen 't Vliegend Hert. Wilt u meer te weten komen over deze molen en de Brielse handel en bedrijvigheid, kies dan voor de Stadswandeling **HANDEL EN WANDEL**.*

Ga links de Molenstraat in en steek aan het eind van de Molenstraat de brug over, ga direct rechtsaf. Loop door tot u aan uw rechterhand een volgende brug ziet. Ga over de brug rechtsaf. Het enige gebouw aan uw rechterhand is een **poortwachtershuis. Ernaast stond tot 1894 de **Waterpoort**. De geschiedenis van de Waterpoort gaat terug tot 1625, dus tot vóór de modernisering van de vesting. In 1761 kwam er een nieuwe Waterpoort. Deze poort is, net als de Zuidpoort, gesloopt om het verkeer betere doortocht te geven.**

DE BRIELSE STADSWALLEN

6

DE NOORDPOORT

Ga vlak naast het laatste huis op het Maarland Noordzijde, tegenover het poortwachtershuis, de Brielse wallen weer op en vervolg het pad tot het volgende bastion.

Hier bevinden zich de restanten van de **Noordpoort**. De poort is al in 1619 afgebroken. Dit omdat de haveningang, die hier ooit was, was verzand en moest worden verlegd. De nieuwe haveningang, die Brielle begin zeventiende eeuw groef, heeft u zojuist gezien. Zoals de Waterpoort aan de kop van de nieuwe haveningang stond, markeerde de Noordpoort ooit de stadstoegang bij de oude haveningang. Het witte gebouw op het bastion is een remise, een bomvrije bergplaats voor geschut. Door de Noordpoort kwamen op 1 april 1572 de meeste watergeuzen de stad in.

Wilt u meer over dit belangrijke feit uit de vaderlandse geschiedenis weten, kies dan voor de Stadswandeling IN NAAM VAN ORANJE.

< *De restanten van de Noordpoort.*

7

DE LANGEPOORT

Vervolg het pad over de stadswallen.

U passeert nog een bolwerk aan uw rechterhand. Even verderop ziet u het ravelijn voor de Langepoort. Dit ravelijn heeft in drie eeuwen tijd geen veranderingen ondergaan. Wel was de houten brug vroeger een ophaalbrug.

Ga aan de buitenzijde van de wallen, na de Langepoort, de trap af.

De **Langepoort** is gebouwd in 1704 en 1705, als onderdeel van de modernisering van de Brielse vesting. In 1799 volgde een vernieuwing van de poort. De poortopening is schuin geplaatst, wat een eventuele vijand belemmert om de stad via de poort te beschieten.

DE BRIELSE STADSWALLEN

8

STADSMUUR

Loop door de Langepoort en sla direct rechtsaf, door de Lange Poortstraat. Loop met de bocht mee en stop voor de nieuwbouw aan de Langestraat.

Hier stond ooit de middeleeuwse **stadsmuur**. Archeologisch onderzoek in 1998 bracht funderingen en steunberen aan het licht. De 60 centimeter dikke muur, die vrijwel parallel aan de Langestraat liep, is gebouwd in de eerste helft van de veertiende eeuw. Gerard van Voorne schonk Brielle stadsrechten in 1330. Vijf jaar later kreeg de stad ook het recht versterkingen aan te leggen om ongewenst volk buiten de deur te houden. In 1342 was de stad geheel omgeven door een gracht. Aan de westzijde - waar u nu bent - en de zuidzijde bouwden de Briellenaren een stadsmuur. Aan de noordzijde en oostzijde was dat aanvankelijk niet nodig, omdat het water - de Maas en de twee armen van de Goote - een natuurlijke barrière vormde.

De vesting was oorspronkelijk langgerekt en telde vier poorten: de Noordpoort, de Zuidpoort en in het westen de Langepoort en de Piernanspoort. Ook waren er 22 verdedigingstorens.

DE BRIELSE STADSWALLEN

Door de modernisering van de vesting in het begin van de achttiende eeuw, onder leiding van Menno van Coehoorn en Willem Paen, is er weinig bewaard gebleven van de oude Brielse verdedigingswerken. De langgerekte vesting kreeg de huidige stervorm. Van de stadsmuur resteren alleen de ondergrondse delen.

Tip: Tijdens de opgraving in 1998 zijn leren boekbanden met stempels en metalen sluitingen gevonden. Ze dateren uit de tijd tussen 1450 en 1520 en zijn te zien in het Historisch Museum Den Briel.

De nieuwbouw, achter de herinnering aan de stadsmuur, is eind vorige eeuw in de plaats gekomen van een schoolgebouw. Als u zich omdraait ziet u aan de overzijde van de Langestraat de sloepenloodsen van het Korps Torpedisten, dat vanaf de jaren tachtig van de negentiende eeuw in Brielle was gevestigd.

DE STADSWANDELING DUIZEND BOMMEN EN TORPEDO'S leert u meer over dit korps en de militaire geschiedenis van deze vestingstad.

< *De sloepenloodsen van het Korps Torpedisten.*

9

WELLERONDOM

Loop verder de Langestraat in.

Nieuwe manieren van oorlogvoering maakten vestingen overbodig. De Nederlandse regering hief ze dan ook op. Vanaf 1952, zeventig jaar nadat het garnizoen was vertrokken, heeft de Brielse vesting geen enkele militaire betekenis meer. De cultuurhistorische betekenis is sindsdien echter alleen maar toegenomen. Bovendien vormen de wallen een heerlijk wandelpark. Aan het eind komt u op het pleintje Wellerondom (met de stadspomp).

Loop rechtdoor de Koopmanstraat in.

Aan het eind ziet u de Markt, het eindpunt van deze wandelroute.

- > Wij hopen dat u een aangename wandeling heeft gemaakt. Wij hebben nog vier andere interessante wandelingen door Brielle voor u! Zie de achterzijde van deze omslag.

STADS WANDELING BRIELLE

GEMEENTE

Brielle

Uitgave	Gemeente Brielle, www.brielle.nl
Tekst	Kees van Rixoord
Redactie	VVV Brielle, Tom Cartier, Johan Wessels, Marijke Holtrop, Aart van der Houwen
Fotografie	Reitsma en Snijders Reklamemakers, Taco Meeuwsen
Vormgeving	Reitsma en Snijders Reklamemakers
Illustraties	Anja C. Pieké, Reitsma en Snijders Reklamemakers

Adressen

Het Historisch Museum Den Briel

Markt 1, 3231 AH Brielle, 0181 475475
www.historischmuseumdenbriel.nl

VVV Zuid-Hollandse eilanden

Turfkade 18, 3231 AR Brielle, 0181 472662
Groepsarrangementen 0181 411586
www.zuid-hollandse-eilanden.nl

Streekarchief Voorne-Putten en Rozenburg

De Rik 22, 3232 LA Brielle, 0181 418043
www.streekarchiefvpr.nl

Gidsengroep Brielle

Voor rondleidingen: www.gidsengroepbrielle.nl

Vereniging Nederlandse Vestingsteden

www.vestingsteden.nl

5 HISTORISCHE STADSWANDELINGEN

Nederland telt nog altijd verschillende vestingsteden. Denk aan Elburg, Bergen op Zoom, Geertruidenberg, Zaltbommel en Hellevoetsluis.

Ook Brielle is zo'n stad.

De vestingwerken zijn, net als die van bijvoorbeeld Naarden en Hulst, nog helemaal intact.

Alleen al om deze perfecte herinnering aan het Oud-Nederlands vestingstelsel te zien, zou u een bezoek aan Brielle moeten brengen.

1

DE BRIELSE STADSWALLEN

2 Km. De stervormige Brielse stadswallen met bastions, ravelijnen, poorten, steunberen en monniken, kortom de fortificaties.

2

LOVEN EN BIDDEN

2 Km. Deze wandelroute leidt u langs kerken, kloosters, kapellen en een synagoge. Een verdiepend kijkje in het geestelijk leven van een Hollandse stad.

3

HANDEL EN WANDEL

2 Km. Deze wandelroute geeft een beeld van bedrijvig Brielle, door de eeuwen heen. Eenmaal andermaal.

4

IN NAAM VAN ORANJE

2 Km. Bedoeld voor iedereen die een globaal beeld wil krijgen van Brielle. U ziet de belangrijkste monumenten en komt meer te weten over het ontstaan en de verdere geschiedenis. Speciale aandacht is er voor 1 april.

5

DUIZEND BOMMEN EN TORPEDO'S

2 Km. Deze wandelroute leidt langs verschillende herinneringen aan het militaire verleden van Brielle. Geeft acht!